

ДМИТРИЙ БИЛЕНКИН ДА ВЗЕМАШ И ДА ДАВАШ

Превод от руски: [Неизвестен], 1973

chitanka.info

На Андрей Исидорович Думкин, като се започне от тъмния на ивици костюм и се завърши с меките му жестове, беше присъща онази характерна старомодност, която толкова добре се съчетава с редовете от доста поостарели книги и професията на библиограф. Обичайната при подобен характер добросъвестност стана именно причина за случилото се с него твърде странно събитие.

Той се застоя до късно в своята стаичка, която така трудно можеше да се открие в лабиринта на книгохранилището, както единична клетка на паметта някъде в недрата на една кибернетична машина. Беше тихо и безлюдно, когато той се откъсна от работата си и само в далечния ъгъл на книгохранилището като светулка проблясваше неизправна луминесцентна тръба. Преди да загаси настолната си лампа, Андрей Исидорович уморено се протегна, махна ръкавелите си и се сети, че днес сигурно ще предпочете да се върне по радиалната линия на метрото.

По правило той пътуваше по пръстена на метрото, по което не се налагаше да прави прехвърляния. Но понякога, дори в ущърб на удобството си, той търсеше разнообразие.

Вече загасил лампата, Андрей Исидорович провери дали писалката е в джоба му, поколеба се дали да вземе със себе си записките, погледна към телефона, като че той можеше да му напомни за някакъв забравен разговор — и всичко това само за да очисти съвестта си — и се подготви към прехода в състоянието вече не на библиограф, а на пътник и на мечтаещ за почивка домосед.

Не в този момент, а по-късно у Андрей Исидорович се появи мисълта, че жизненият път на хората като него напомня затвореното движение на планетите. Съществуват хиляди други светове, той може да ги наблюдава отдалеч, да научава за тях от книгите, но те са недостъпни за него, защото са отделени от социалното пространство и привличането на навиците. Може би само изключителен случай би могъл да го изведе, да речем, в света на артистите, но той би се чувствувал в него неудобно, тъй като там са в сила други страсти и грижи, друго привличане и отблъскване и там дори денонощният ритъм е по-различен от този, към който той е привикнал. А нали и артистичният свят не е по-своеобразен и отворен от света на овцевъда или на дипломата.

Но тази вечер той не мислеше за нищо такова. Вече се беше обърнал към изхода, когато забеляза, че по лавиците се плъзга виолетов лъч.

По-скоро не лъч, а виолетов кръг с диаметър около три сантиметра, пред който във въздуха не припламваше нито една пращинка.

През първите секунди Андрей Исидорович въобще не изпита нищо — нито объркване, нито страх, нито дори любопитство. Просто стоеше и гледаше как се движи виолетовият кръг. Той бавно се плъзгаше по кориците, никъде не се разпръскваше овално, не се разширяваше и не се стесняваше, сякаш неговият източник се движеше от нечия механически точна ръка. Достатъчно беше Андрей Исидорович да си представи тази ръка зад гърба си, за да дойде краят на неговото спокойствие. Той се дръпна, като едва не преобърна стола. Зад него обаче нямаше нищо — поне никакъв видим източник на светлина. Андрей Исидорович беше сам в празното книгохранилище и своето ъгълче, по което се разхождаше призрачният лъч.

По логиката на нещата друг човек би могъл веднага да нададе вопъл или да реши, че има халюцинации. Андрей Исидорович обаче беше твърде сдържан и скромнен, за да вдига шум, а за халюцинациите той въобще не се сети, може би защото неизвестно откъде появилият се лъч се държеше, от една страна, прекалено обикновено, а от друга, притежаваше странни дори за една халюцинация свойства. Андрей Исидорович направи онова, което беше присъщо на неговия характер.

Като се отърси от вцепеняването, с разтуптяно сърце, но без паника той заобиколи стелаж и се убеди, че лъчът не преминава през книгите. От двете си страни Андрей Исидорович видя продължаващите към дъното редици от книги, редките поради напредналото време запалени лампи и онзи порядък, който беше обичаен и неизменен като вечно навит часовник. Малко поуспокоен, Андрей Исидорович се върна в ъгълчето си.

Лъчът вече шареше по горните лавици. Нито тогава, нито покъсно, Андрей Исидорович не можа да си обясни какво го накара да вземе стълбичката. Мисълта при подобни случаи работи на пресекулки и човек, ако не се е вдървил от страх, е склонен да се доверява само на най-простите си усещания. Андрей Исидорович не изпитваше страх, но в главата му, както след солидна глътка вода, съществуваеше

оглушителна празнина. Той се изкачи по стълбичката и докосна с пръст виолетовия кръг.

Пръстът не долови нито топлина, нито студ. На свой ред кръгът дори не трепна и не изчезна и като че ли нищо не е станало, продължи пътя си. Но това, което беше най-изненадващо, е, че пръстът не хвърли сянка.

Недоумявайки, Андрей Исидорович промени позата си и се протегна така, че да може да надзърне по оста на лъча.

В мозъка му сякаш се впи нажежено желязо! Избухване, след това мрак и болка и падане надолу, глух удар в пода.

Извивайки се като полуразмазан червей, той дълго лежа върху пода, без да може да съобрази нищо от ужас и болка. След това от тъмнината на отчаянието се разнесе тих глас:

— Ще мога да ви помогна по-добре, ако си махнете дланите.

Нечии грижливи пръсти отстраниха дланите му и в трепкаща от сълзи полутъма оцелялото око на Андрей Исидорович смътно различи наклоненото над него лице и мътно проблясващия на челото му диск. Внезапно болката изчезна.

— Сега отворете по-широко очите си...

Дискът се приближи и с наедряването му лъхна студ, а пространството изведнъж придоби дълбочина и ясност.

— Виждам! — възкликна Андрей Исидорович.

Той гледаше, виждаше и беше преизпълнен с щастие. Но това продължи за кратко. Блясна тревожната мисъл, че тук не би могло да има непознат човек.

Андрей Исидорович скочи, гледайки замаяно към своя спасител. Дискът беше изчезнал някъде от неговото чело; виждаше се само най-обикновено лице на най-обикновен човек — твърде обикновено за постъпките, които беше извършил! Съзнанието му работеше поразително ясно. Погледът на Андрей Исидорович неволно се насочи към лавиците...

— Не си струва да търсите — каза непознатият. — Струва ми се, че ще бъде уместно от наша страна да се извиним за всичко, което се случи, и да ви дадем обяснението, на което вие имате право.

— Вие... вие сте от там? — изстивайки от догадки, прошепна Андрей Исидорович.

— Да — дочу той сякаш през вата.

Най-изненадващото е, че след всичко това Андрей Исидорович стана, с машинален жест посочи на пришълеца стол и сам седна срещу него. Неговото състояние приличаше на мозъчна треска: беше ту спокоен, тъпо спокоен, ту възбуден почти до припадък.

— Ние сме виновни и ви молим да ни простите. — Странността на думите на пришълеца се подсилваше от неговия човешки облик и нормалния сивичък костюм. — Това, което ние правехме тук, не трябваше да се вижда, но дребните технически неизправности за съжаление стават и при нас.

— Какво, какво всъщност правехте тук? — отрони Андрей Исидорович, В него зазвъня само едно желание: да изглежда — каквото и да стане — да изглежда достойно!

— Четяхме вашите книги.

— Ясно. — Гласът на Андрей Исидорович спадна. — Изучаване на примитивната цивилизация, космическа етнография, така да се каже...

Той се зарадва, че в думите, които произнесе, имаше сарказъм.

— Не само и дори не толкова — последва бързият отговор. — Самите вие, без да подозирате, участвувате в онази колективна работа, която разумът осъществява във Вселената.

— Не разбирам — подтиснато каза Андрей Исидорович. — Не разбирам.

— Сега ще разберете. Градът, в който живеете, е многолюден. Но могат ли неговите жители да правят всичките им необходими изследвания? Да развиват културата с онази бързина, с която и останалия свят? Не. Отрежете интелектуалните връзки на града с останалото човечество, изолирайте тези милиони хора и прогресът ще замре. Причината е проста. Възможностите на разума, на който и да е и колкото ви се иска могъщ разум — индивидуален или колективен, — в крайна сметка са ограничени. А светът, който той се мъчи да опознае и преустрои, е безкраен. Ето противоречието, с което неизбежно се сблъсква всяка цивилизация веднага щом нейните интелектуални ресурси се изчерпят. Изходът в случая прилича на онзи, който вие следвате в рамките на Земята: разпределяне на усилията, обмен на информация и коопериране, само че вече космическо. Отскоро вие също вземате участие в нея, тъй като получавате знания, които ние нямаме.

— Но това не може да бъде! — почти отчаяно възкликна Андрей Исидорович. — Ние в сравнение с вас... с вашата...

— Дълбоко се заблуждавате. От кого е създаден на Земята бумерангът? От кого сте получили лодката-еднодръвка, арктическото облекло и най-бързия начин за плуване? От онези, които не много умните хора смятат за диваци. А нима вашето изкуство е оставило далеч зад себе си изкуството на технически неразвитата древна Гърция? Така че която и да е цивилизация не би трябвало да се смята за примитивна, защото това би било грешка.

— Почакайте... — Андрей Исидорович усети, че изпитва вдъхновение. — Вие казахте обмен. Но обменът предполага... Да, да, разбирам! Прекият контакт е невъзможен, докато човечеството... Значи вие ни давате... незабелязано?

Пришълецът се усмихна топло и съчувствено. „Помислете си“ — сякаш говореше неговият поглед. И на Андрей Исидорович му се стори, че той долавя истината. Отговор няма да има. „Не“-то на пришълеца би опозорило цялата космическа общност, а „да“-то би потвърдило, че над хората съществува тайно попечителство. А откритият контакт е безполезен и дори вреден, докато на Земята има горили с атомни цепеници, изискващи коленопреклонение държавници и друга измет, която ще замърси всеки дар на пришълците.

— Не е трудно да се досетя за какво мислите. — Андрей Исидорович дори трепна. — Всъщност всичко е много по-сложно, тъй като отговорът, който вие чакате, повярвайте, не се намира в плоскостта нито на „да“, нито на „не“. Как да ви обясня? Вашите учени 200 години задаваха на природата въпроса: светлината вълна ли е или частица? Вярно се оказа третото: вълночастица. В нашия случай, смей да ви уверя, въпросът се намира още по-далеч от истината... Ето това е всичко, което мога да ви кажа. А сега влезте и в нашето положение и не ни осъждайте. Моралният дълг ни задължаваше да премахнем нещастията, което възникна по наша вина, и да дадем обяснение, чиято липса би могла да навреди на вашата психика. Това е направено. Нали не ми се сърдите за случилото се?

— Какво говорите, какво говорите! Аз...

— Тогава разрешете ми да се простя и да ви пожелаая, както е прието на Земята, всичко хубаво.

— Почакайте! — устреми се към пришълеца Андрей Исидорович, който не очакваше подобно развитие.

На стола обаче вече нямаше никого — пришълецът изчезна. Андрей Исидорович беше обкръжен от познатите до подробности предмети, от тишината на книгохранилището, от китайските стени с книги, от света, в който нищо не беше се изменило. А той се чувствуваше както след страшна вълна, която задъхващ се го беше влачила и подхвърляла, а след това леко отпуснала върху безгрижен бряг.

Тази вълна обаче все още живееше в него! Като съобразяваше трескаво какво трябва сега да направи, Андрей Исидорович вдигна от пода чантата си, порови за нещо из своите джобове и в този миг замръзна от неочаквана мисъл. Та нали пришълците не биха искали човечеството да научи за тях и въпреки това се откриха на човек!

Андрей Исидорович се замисли, погледна празния стол и не без горест се усмихна. Те са знаели какво правят. Да му се открият са били принудени от обстоятелствата. Но да се откриеш на един човек още не значи да се откриеш на човечеството, тъй като има неща, които никой няма да повярва.

Възможно е техният лъч, вече невидим, отново да шари по книгохранилището, всмуквайки постиженията на човешката мисъл и оставяйки нещо в замяна. Или без да оставя нещо? Добре е, ако е така. Човечеството от това нищо не губи. Напротив! Съвсем обратното!

— Чувате ли ме? — тихо запита Андрей Исидорович. — Разрешавам ви да вземате. Вземайте колкото може повече... Вземете всичко... Така че по-късно, когато ние накрая се срещнем, вашите знания вече няма да бъдат благодеяния на по-старшия, а... Е, вие сами разбирате...

Казвайки това, Андрей Исидорович веднага се засрами за своя патос.

Кой е той, че да решава? Молекула от човешкото море. Сега той ще се облече, ще слезе долу, ще седне в метрото, ще тръгне, погледът бегло ще среща погледите на стотици хора, за които той нищо не знае и които нищо не знаят за него. В къщи жена му, както обикновено, ще запита:

— Е, какво ново има?

И той, както обикновено ще отговори:

— Ами така, нищо особено...

Публикувано в сп. „Наука и техника“, бр.52/1973 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.